

MIRCEA A. DIACONU - CARAGIALE'S RE-READING

Simona Antofi

Prof., PhD, "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: With Mircea A. Diaconu' critical writing, the difficult attempt of self-defining and self-legitimization uses the elements of specialized discourse and the precise aesthetic judgment as specific strategies organizing the entire critical approach. If this quest closely follows the onto-scriptural profile of Caragiale's text, then the literary discourse' embedded formulae/formulas portray both the overt Caragiale's authorial ego and the covert one, belonging to the author - the critic himself.

Keywords - critical discourse, authorial profile, aesthetic judgment, re-reading.

Scriind o carte despre Caragiale¹, criticul Mircea A. Diaconu scrie, ca de obicei, în cărțile sale, și despre sine. Cu suficientă distanțare de obiectul discursului critic, pentru a nu-i altera iremediabil aspectul și dimensiunile, și cu îngăduitoare asumare a subiectivității inerente unei (alte) parcurgeri avizate a scriiturii caragialiene pentru a-și descrie și, simultan, regândi actul critic.

Motto-urile care deschid cartea aduc în prim plan *paradoxul* – ca figură de gândire și, după cum se va vedea, de construcție a universului referențial de gradul întâi – produs, adică, al textului caragialian – și metareferențial – produs al scriiturii critice: „Ideea că adevărul are o valoare mai mare decât aparența este o simplă prejudecată morală și nimic mai mult. (...) De fapt, ce anume ne constrânge să admitem existența unui antagonism între «adevărat» și «fals»?” – Friedrich Nietzsche; „În locul tău eu m-aș întoarce la Logică: unde, dacă nu acolo, se poate delira mai bine?” – Cioran, scrisoare către Constantin Noica, 4 august 1978.² În cazul operei lui Caragiale, paradoxul are valoare axiomatică în raport cu dimensiunea ontologică a ființei și cu

¹ Mircea A. Diaconu, *I. L. Caragiale. Fatalitatea ironică*, Ed. Cartea românească, 2012.

² Am preluat, aici, doar două dintre cele cinci moto-uri, pentru exemplificare – Idem, p. 5.

arhitectura textului-oglină a eului creator. Se adaugă, aici, construcția în trepte a cărții – pragurile succesive sunt titlul – *Fatalitatea ironică*, motto-urile și titlurile capitolelor (*Șantierul Caragiale. Aproape o confesiune, Lumeaca tehnică și abisalitate, Realul himeric. Text și context, Logica, acest paradis, Absurdul înșurubat în real* etc.), și toate alcătuiesc, prismatic, o macrostructură de tip oximoron – corespondentul stilistic al paradoxului, ce permite dialogul tuturor secvențelor care compun întregul, sub autoritatea intertextului și al... *fatalității ironice*.

Capitolul prim este acela în care criticul vorbește direct despre sine, eliminând (aproape) orice barieră dintre lectorul avizat și demersul său, cu sinceritate – în limitele impuse de scriitura (cvasi)confesivă, și cu naturalețe. Devoalarea unui eșec – căci despre aceasta este vorba aici – în abordarea sistematică, riguroasă, a operei caragialiene, l-a obligat pe critic să-și reconfigureze demersul așa încât avem acces, acum, la un text de tip palimpsest în care s-au topit și secvențe din parcursul analitic inițial, un întreg șantier critic abandonat, și o re-construcție așezată sub semnul paradoxului. Dacă planul riguros de lucru s-a dizolvat prin chiar punerea lui în practică, dată fiind (in)consistența textului caragialian, intuiția critică a deviat scriitura: „În locul rigorii sterile, situez mărturia implicită a neliniștilor interrogative. Din ezitare, și ezitarea nu-i totuna cu imprecizia, se poate naște un traiect care nu are rostul să genereze sensul, ci să-l facă accesibil, sau acceptabil. În tot cazul, nu scheletul – nici măcar în cazul lui Caragiale, pasionat de arhitectură -, ci carnația face substanța criticii literare. De căutat, în fond, echilibrul fragil dintre carnație și structură, dintre intuiție și explorarea intuiției, dintre idee și situarea ei într-un scenariu credibil”³ iar criticul, *ca ego in fabula*, asociază devoalarea actului său de analiză ratat cu o narațiune identitară *malgré soi* și cu o istorie despre obiectul critic, mult mai importantă de cât o (eventuală) sinteză finală.

Astfel, distanțându-se de obiectul critic, pe măsură ce se apropie, deloc paradoxal, de el, Mircea A. Diaconu scrie o carte căreia îi recunoaște, mai mult decât orice, dreptul la autonomie: „Oricum, din proiectata carte n-a mai rămas decât secvența mediană, un miez, fisurat și el, din umbra timpului, de îndoială. Un Caragiale fascinant, însă, care nu mai are nevoie de mine.”⁴ În centrul ei se află un Caragiale fascinat de momentul ontologic absolut, în care lumea și textul fuzionează, având granițe permeabile: „Interoghează, de fapt, asupra ființei, chit că în prim plan se situează, exhibită uneori, arta sa de magistru în arhitectura textului. Textul devenit lume.

³ Idem, p. 9.

⁴ Idem, p. 14.

Caragiale e atras, aşadar, de abisalitatea textului și deopotrivă a lumii.”⁵ Granițele acestea, situate la nivelul enunțării, îl interesează în mod special pe Caragiale – întrucât aici, între *a fi* (în lumea care trece în text) și *a fi* (în textul care constituie o lume) este cu puțință pulverizarea clișeeilor și a formelor literare, lupta cu inerțiile scriiturii și ale convenției literare. Mai mult, tot aici se constituie un eu liminal paradoxal – creatorul care se transformă, barthesian, în *ființă de hârtie*, rămânând, totodată, în exteriorul lumii ficționale și al textului în care el se contemplă.

Lumea de limbaj, inconsistentă, dar grea de materie, se face după regulile stabilite de cel care (se) enunță într-o *situație retorică tipică, după regulile artei*, dar care literaturizează cu asupra de măsură tocmai pentru că „îl irită pretenția de verosimilitate a literaturii”.⁶ Acest *auctor in fabula* atipic este, pe o parte, fascinat de neant, iar pe de altă parte, practică ironia veselă ca pe o formă de exorcizare a acestei lumi inconsistente, fragmentare: „Notația minuțioasă are darul de a provoca un salt din real, fie în dezaxare, fie în absurd, în illogic ori în straniu”.⁷

Regula ficțiunii caragialiene este aceea de *a construi nimicul din cuvinte*⁸ - regulă după care funcționează, se știe, întreaga literatură – însă aici primează mecanismul făcerii textului, nu rezultatul său. Altfel spus, deconspirarea procedurilor responsabile de crearea iluziei de real și aducerea lor în prim-plan împing fabula în plan secund, golind-o, parțial, de semnificație. De altfel, desubstanțializarea referinței se face și prin *suprapunerea de suprafețe*⁹, și prin asimilarea nimicului cu o macrotemă literară. În această *literatură despre nimic* lipsește adesea povestea, singura care ar da consistență, la o adică, textului. Mai mult, anularea postmodernă a centrului și dispariția funcțiilor acestuia în alcătuirea rizomatică a marginii/contextului care acaparează întregul este întărită de principiul viceversa – principiu ontologic și textual ce stă sub semnul *coabitării pașnice a contrariilor*.¹⁰ Dacă se poate vorbi despre lume, crede Mircea A. Diaconu, aceasta nu se poate face decât în termeni de limbaj, căci din labirintul textului, sau din Marele Text al Lumii nu se poate ieși. Iar pentru Caragiale, a imagina fapte înseamnă a crea o poveste din nimic, despre nimic – ceea ce echivalează cu o demonstrație lucidă despre impostura asumată a iluziei referențiale tratate ca fiind realul însuși. Ca argument, Mircea A. Diaconu analizează un text cu valoare matricială, temă și variațiuni, o scriere despre pulverizarea referinței, despre

⁵ Idem, p. 15.

⁶ Idem, p. 19.

⁷ Idem, p. 22.

⁸ Idem, p. 33.

⁹ Idem, p. 44.

¹⁰ Idem, p. 57.

clivajul nivelurilor referențiale unele spre altele, text în care se trec în revistă toate variațiunile neantului transcris lingvistic, toate formele, aparențele, deghizările, măștile neantului.

În fine, *moftul*, concretizarea monadică a paradoxului – „În fond, asta face Caragiale: o anatomie a iluzoriului și, prin reflex, o fenomenologie a aparenței. De aici, lipsa sa de angajare etică explicită, de aici stoicismul său de spectator pe jumătate cinic, pe jumătate amuzat.”¹¹, se asociază cu explicarea sintagmei *fatalitatea ironică* – „Curiozitatea epistemologică generează, în fapt, un comic metafizic și textual: în spatele fatalității nu-i decât o conștiință ludică și sceptică, creatoare de lumi textuale, împlinindu-se exclusiv în virtualitate”¹². Și cu o (indirectă) profesiune de credință a criticului interpret.

¹¹ Idem, p. 123 – 124.

¹² Idem, p. 170.

Bibliografie

1. Diaconu, Mircea A., *I. L. Caragiale. Fatalitatea ironică*, Ed. Cartea românească, 2012.
2. Mironescu, Doris, *Caragiale, ironistul fatal*, „Bucureștiul Cultural”, nr. 118, 2012, <http://www.revista22.ro/bucurestiul-cultural-nr-118--caragiale-ironistul-fatal-18725.html>
3. Buleu, Constantina Raveca, *Fatalitatea ironică*, „Apostrof”, anul XXIII, 2012, nr. 9 (268), <http://www.revista-apostrof.ro/articole.php?id=1904>